

KU GOSPODARCE DOBROSTANU

BUDOWANIE ŚRODOWISKA
PRZYJAZNEGO DLA CZŁOWIEKA
I NATURY.

Skrót.

Kraków, 2021

Autorzy raportu: Barbara Sennholz-Weinhardt, Nick Meynen i Katy Wiese.

Przykładowe przypadki poszczególnych sektorów opisali: Jean-Pierre Schweitzer (cyfryzacja), Yamina Saheb (budownictwo), Emily Macintosh (tekstylnia) i Barbara Sennholz-Weinhardt (rolnictwo).

Niektóre części raportu zaadaptowano z opublikowanych raportów innych autorów. Część „Ekonomia kryzysu klimatycznego” powstała na podstawie briefingów prasowych Oxfam i Stockholm Environment Institute (SEI).

Autorzy pragną podziękować za uwagi następującym osobom: Stephane Arditi, Irene Bello, Esme Berkehout, Frank Braßel, Rebecca Buchholz, Khaled Diab, Saskia Fischer, Eva Izquierdo, Albin Keuc, Jan Kowalzig, David Labi, Elisa Lori, Diego Marin, Markus Nitschke, Celia Nyssens, Carolin Philipp, Margherita Romanelli, Anita Rötzer, Gonzalo Sánchez, Joanna Sullivan, Isabella Szukits, Sarah Walker, David Wilson, Tim Zahn.

Niniejsza publikacja jest chroniona prawem autorskim, ale tekst może być wykorzystany nieodpłatnie do celów rzeczniczych, edukacyjnych, badawczych i kampanijnych, pod warunkiem podania pełnego źródła. Właściciel praw autorskich prosi o zgłaszanie każdego wykorzystania raportu. Na kopiowanie we wszelkich innych okolicznościach i wykorzystywanie w innych publikacjach, także do tłumaczenia lub adaptacji, należy uzyskać zgodę.

Raport opublikowany przez Oxfam Deutschland oraz European Environmental Bureau. Odpowiedzialność prawna za treść raportu: Marion Lieser, Jeremy Wates

Raport powstał w ramach konsorcjum partnerów projektu #KlimatNaZmiany.
<https://climateofchange.info>

Fundacja Kupuj Odpowiedzialnie działa na rzecz zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska, odpowiedzialnej konsumpcji i produkcji oraz przestrzegania praw człowieka. Chcemy wiedzieć co kupujemy i za co płacimy. Zadajemy pytania firmom, sprawdzamy je, domagamy się zmian. Fundacja Kupuj Odpowiedzialnie jest polskim partnerem projektu.
<https://ekonsument.pl>

Wsparcie takich osób jak Ty nadaje naszym działaniom sens.

Włącz się w nasze kampanie, akcje uliczne, zbieraj z nami podpisy, prowadź zajęcia z młodzieżą.
Więcej informacji: www.ekonsument.pl/dolacz

Wspieraj nas! Tylko wsparcie takich osób jak Ty nadaje naszym działaniom sens.
www.ekonsument.pl/wesprzyj

Jeżeli masz pytania – napisz do nas: info@ekonsument.pl

Publikacja jest współfinansowana ze środków Unii Europejskiej oraz ze środków otrzymanych z NIW-CRSO w ramach Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030. Jej treść, za którą wyłączną odpowiedzialność ponoszą Oxfam Germany oraz European Environmental Bureau, nie musi odzwierciedlać stanowiska Unii Europejskiej.

Współfinansowane
przez Unię Europejską

DEVELOPMENT EDUCATION AND AWARENESS RAISING
supporting global change

Narodowy Instytut Wolności
Centrum Rozwoju Społeczności Obywatelskiej

Program Rozwoju
Organizacji
Obywatelskich
na lata 2018-2030
PROO

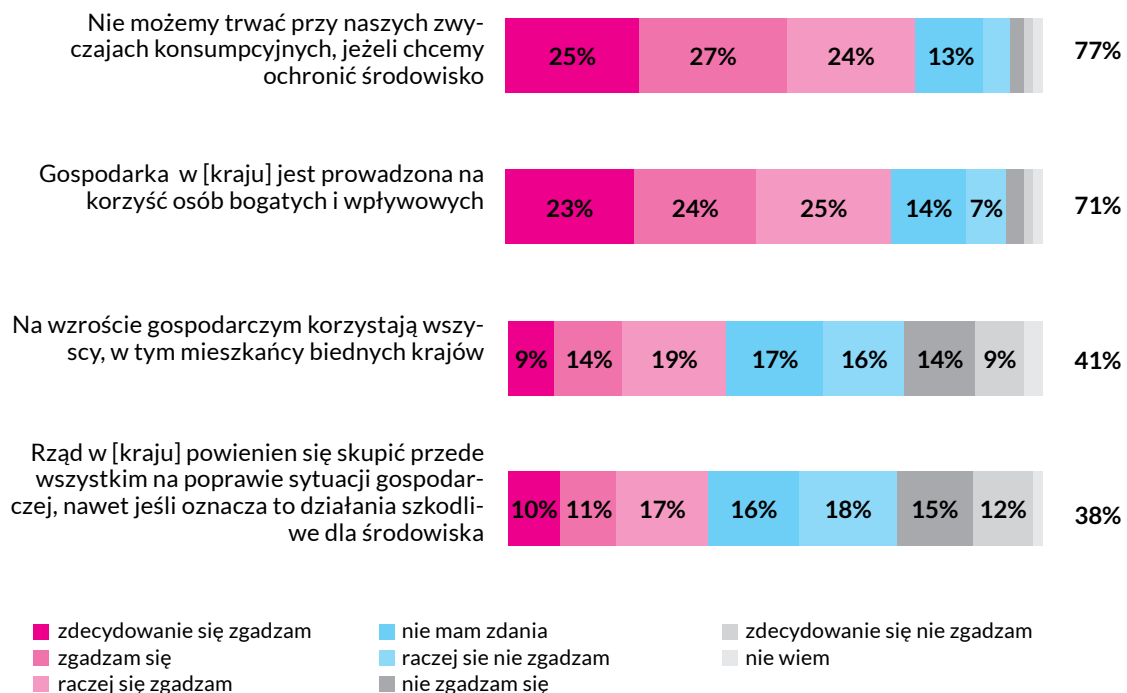
Pora, byśmy – my, ludzie – zbudowali gospodarkę, która naprawdę sprzyja dobrostanowi wszystkich – zarówno mieszkańców Europy, jak i innych części świata. Gospodarkę, która rzeczywiście pozwala pokonać struktury wyzysku w skali globalnej zamiast je utrzymywać, która zapewnia moc i sprawczość wszystkim ludziom zamiast koncentrować władzę w rękach wąskiej elity, i która szanuje naturę zamiast ją niszczyć.

PRZYCZYNY KRYZYSU

Kryzysów ekologicznych, przed którymi stoimy, nie da się oddzielić od nierówności ekonomicznych, społecznych i politycznych – problemy te są ze sobą nierozdzielnie związane. Istnieją trzy przyczyny źródłowe: dawne i obecne niesprawiedliwości między krajami i wewnątrz krajów, pogłębiająca się koncentracja

Czy zgadza się Pan/Pani ze stwierdzeniem:

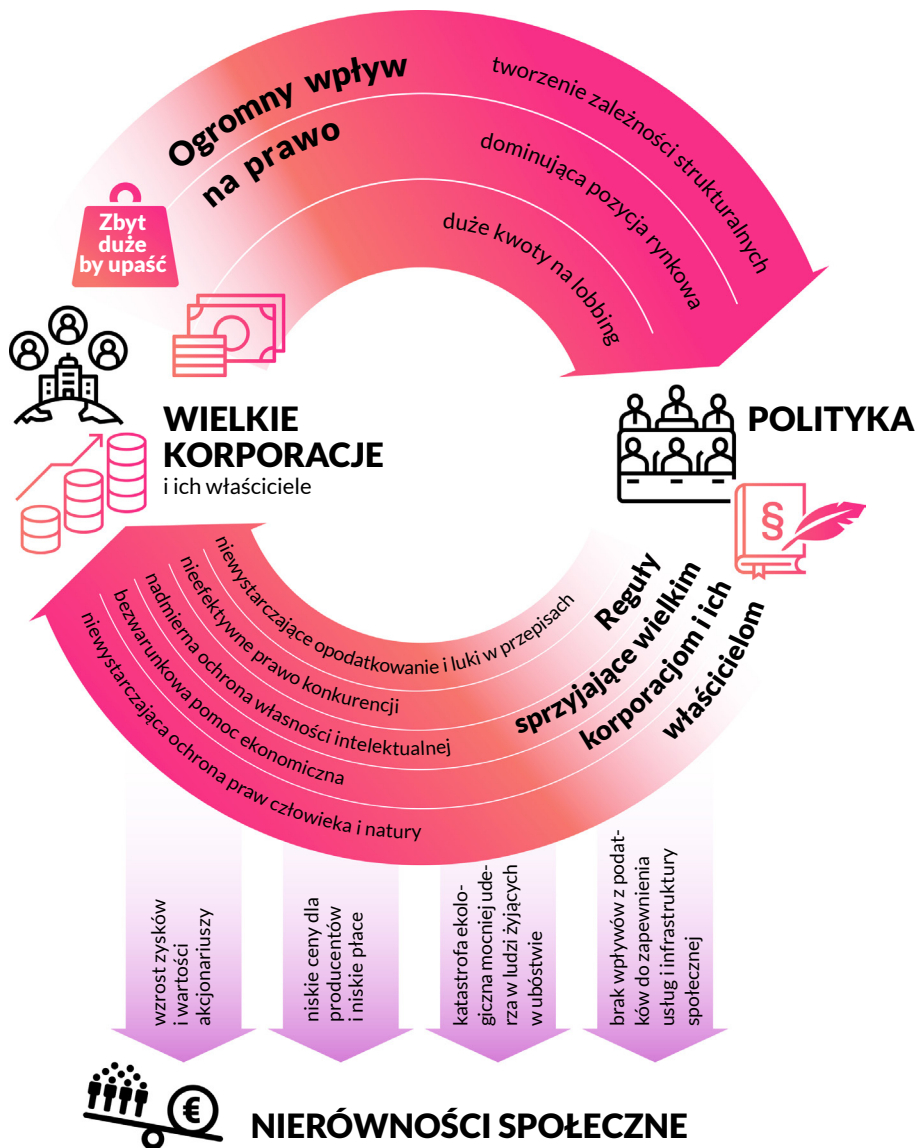
„zgadzam się”
ogółem

Mniej więcej połowa młodych ludzi w Europie uważa system gospodarczy za niesprawiedliwy i wymagający zmian.

Gospodarka zależy od ludzi, którzy zależą od natury i pozyskanych z niej zasobów. Dekady nieograniczonego wzrostu wydobycia, produkcji i handlu wprawiły w ruch proces destrukcji na masową skalę. Ta nadmierna eksploatacja zasobów jest wynikiem wyborów politycznych. Jako organizacje społeczeństwa obywatelskiego z różnych części Europy domagamy się politycznej zmiany, która umożliwi odejście od obecnej destrukcyjnej gospodarki i pokieruje nas w stronę gospodarki sprawiedliwej pod względem społecznym i ekologicznym.

władzy gospodarczej i politycznej oraz obsesja na punkcie wzrostu gospodarczego i strukturalna zależność od tego wzrostu. W naszej analizie koncentrujemy się na gospodarce europejskiej, jej roli i obowiązkach, zarówno globalnych, jak i lokalnych. Jako jeden z największych bloków gospodarczych na świecie, gospodarka europejska i związana z nią polityka gospodarcza mają istotny wpływ na gospodarkę światową, a więc na dobrostan i życiowe szanse wielu ludzi na całej planecie.

Jedną ze źródłowych przyczyn nierówności jest tzw. błędne koło Medyceuszy: sytuacja, w której osoby bogate i mające władzę mogą w nieproporcjonalnie dużym stopniu wpływać na reguły polityczne. Kształtują je tak by zapewnić sobie jeszcze większe korzyści finansowe. Ponieważ większość najbogatszych ludzi na świecie osiągnęła swoją pozycję przez majątki korporacyjne, bogactwo indywidualne oraz wpływy są ze sobą ściśle związane.

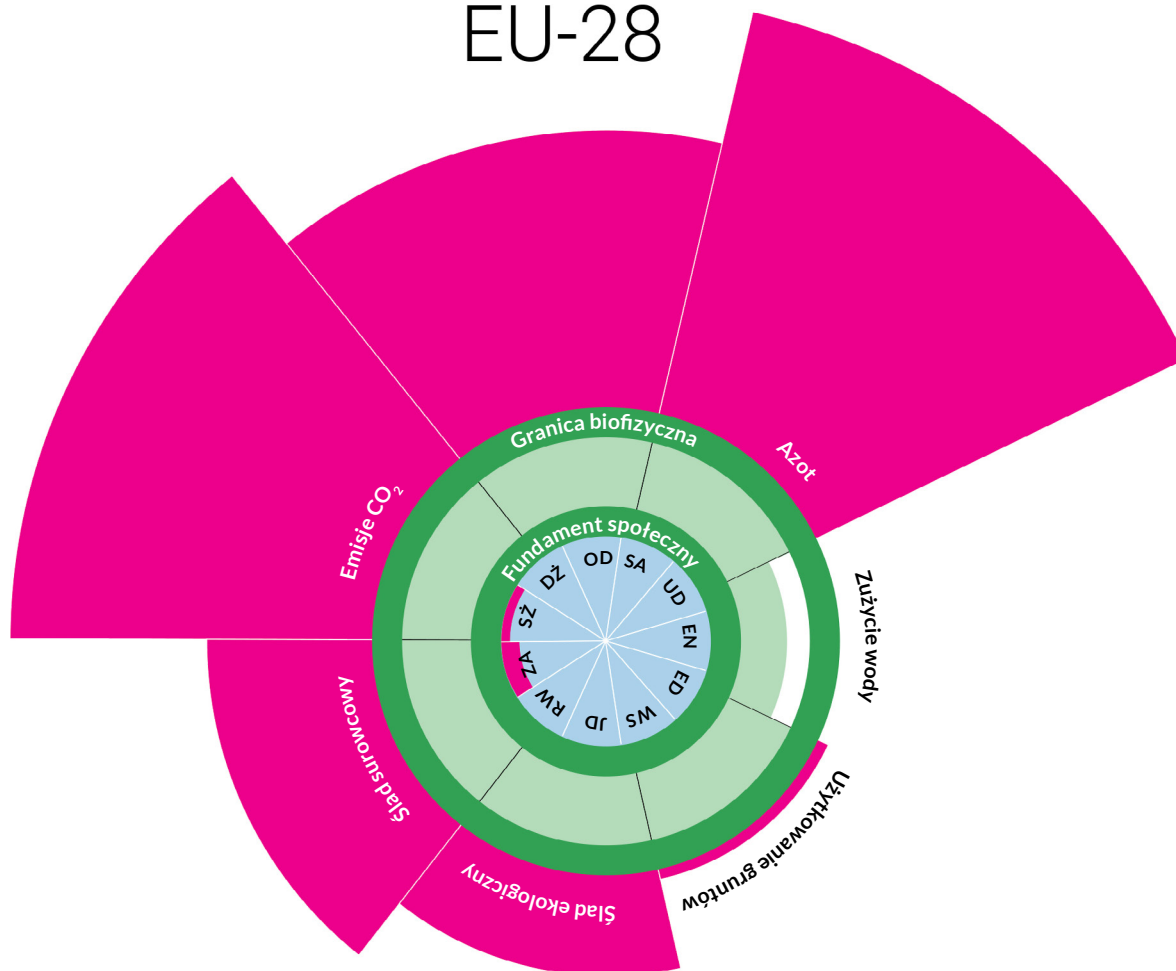
ROLA GOSPODARKI EUROPEJSKIEJ

Bezpieczna i sprawiedliwa przestrzeń dla ludzkości opiera się na fundamencie sprawiedliwości społecznej, ale

ma też granice ekologiczne. Aby zrozumieć, jak możemy się w niej znaleźć – czy ją stworzyć – musimy przyjąć szerszą perspektywę. Jesteśmy dziś połączeni siecią wzajemnych powiązań jak jeszcze nigdy w historii, ale najbardziej ponure realia są skrzętnie ukryte przed wzrokiem większości europejskich konsumentów.

To, w jaki sposób my, Europejczycy obywatele i obywatelki, kierujemy naszą gospodarką, i co wolno, a czego nie wolno korporacjom mającym siedzibę w UE, wpływa na życie i źródła utrzymania ludzi oraz stan przyrody na całym świecie. Obecnie gospodarki 27 państw członkowskich UE oraz Wielkiej Brytanii zdecydowanie przekraczają granice planetarne (ekologiczne granice bezpiecznego rozwoju), zarówno na poziomie krajowym, jak i unijnym.

EU-28

- SŻ Satysfakcja z życia
- DŻ Zdrowa długość życia
- OD Odżywianie
- SA Warunki sanitarne
- UD Ubóstwo dochodowe
- EN Dostęp do energii
- ED Edukacja
- WS Wsparcie społeczne
- JD Jakość demokracji
- RW Równość
- ZA Zatrudnienie

Źródło: O'Neill i in. (2018).

Grafika: Andrew Fanning. „Obwarzanek” EU28 został opracowany, kiedy Wielka Brytania była jeszcze członkiem Unii Europejskiej.

Model „obwarzanka” pokazuje wyraźnie, że gospodarka złożona z 27 państw członkowskich UE oraz Wielkiej Brytanii znacząco przekracza granice planetarne.

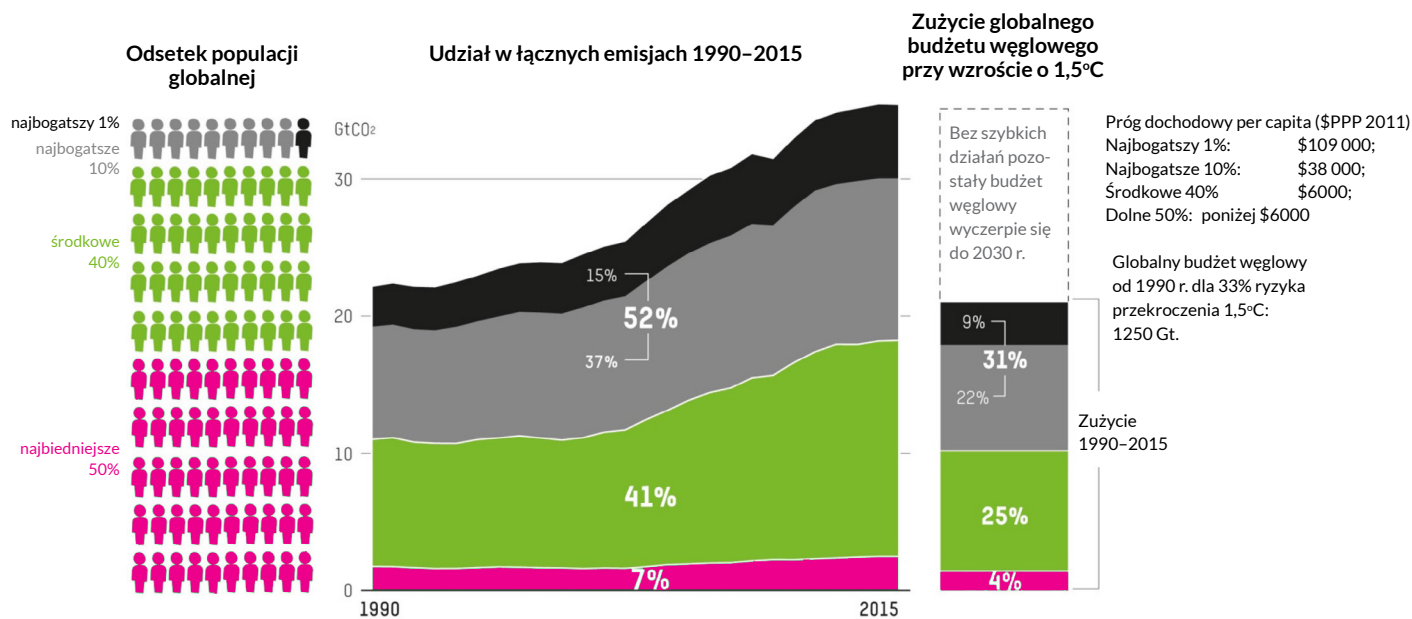
NIERÓWNOŚCI SPOŁECZNE A SPRAWIEDLIWOŚĆ EKOLOGICZNA

Osoby o wysokich dochodach i z dużym majątkiem, a więc uprzywilejowane ekonomicznie, mają znacznie większy ślad ekologiczny. Widać to wyraźnie w kryzysie klimatycznym: najbogatsze 10% ludności (około 630 milionów) odpowiadało za 52% łącznych emisji dwutlenku węgla w latach 1990–2015. Natomiast najbogatsze 1% (około 63 milionów ludzi) – za 15%

łącznych emisji i 9% budżetu węglowego; to dwa razy więcej niż najbiedniejsza połowa ludzkości (około 3,1 mld ludzi).

Świat ma problem ze skrajnym bogactwem. Rola bogatych w globalnym ociepleniu jest tylko symptomem szerszego zjawiska: to ich konsumpcja w znacznej mierze spowodowała kryzysy ekologiczne, których rozwiązanie leży głównie w ich rękach. Tymczasem setki milionów ludzi wciąż cierpią skrajne ubóstwo i są narażone na negatywne skutki zmian klimatycznych.

Kto odpowiada za wzrost emisji gazów cieplarnianych?

Źródło: T. Gore (2020). *Confronting Carbon Inequality*. Oxfam.

KONIECZNE ZMIANY WE WSZYSTKICH SEKTORACH

Systemowe problemy naszego systemu gospodarczego dobrze widać na czterech sektorów: rolnictwo, przemysł tekstylny, budownictwo i cyfryzacja. Pokazują one skalę i głębię koniecznych zmian.

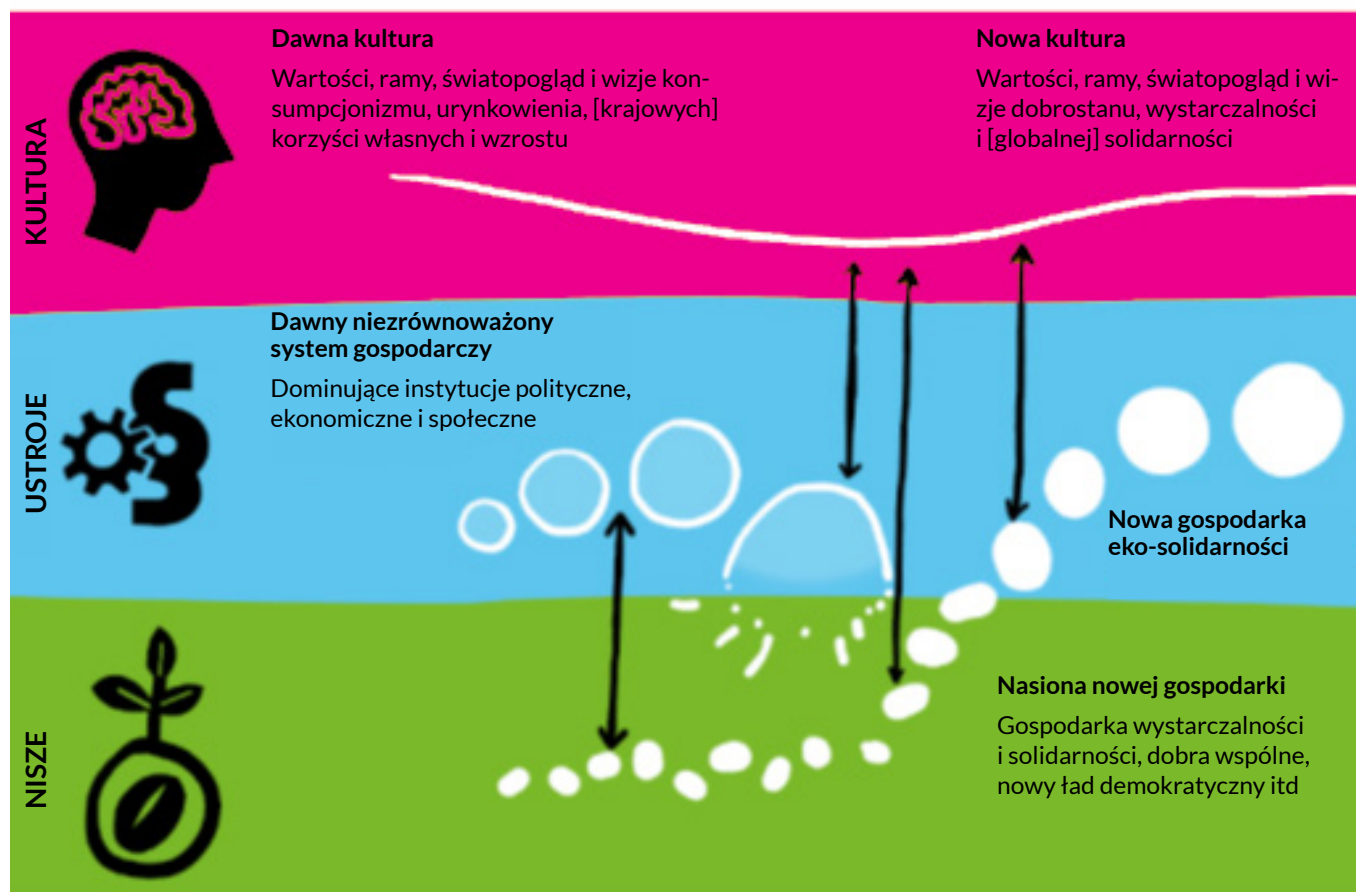
1. Rolnictwo przyszłości: Wielu z nas wciąż ma sielski obraz rolnictwa, jednak dzisiejsze rolnictwo przemysłowe w znacznym stopniu przyczynia się do globalnego ocieplenia. Ma ogromny wpływ na zanieczyszczenie środowiska, niszczenie bioróżnorodności, krzywdy drobnych rolników i szkody dla społeczności wiejskich. Prowadzi do koncentracji bogactwa i władzy w rękach wielkich korporacji. Rozwiązaniem może być agroekologia. Z badań, a także obserwacji w terenie wynika, że dzięki niej możemy wykarmić społeczeństwo, zapewnić rolnikom godne życie i odzyskać środowisko naturalne.

2. Sektor tekstylny skrojony na miarę świata natury: Produkowanie naszej odzieży i obuwia pochłania ogromną ilość surowców, paliw kopalnych i wody. W całym cyklu życia tych produktów powstaje też olbrzymia ilość odpadów. Głównym winowajcą jest tu tzw. szybka moda (*fast fashion*). Przynosi też szkodliwe skutki spo-

łeczne na masową skalę, obejmujące pracę w sweatshopach, w niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia warunkach, a nawet pracę przymusową. Musimy zmienić przemysł tekstylny i nadać mu nowy fason, wprowadzić modę na produkcję zrównoważoną społecznie i środowiskowo.

3. Lepsze budownictwo: Budynek zajmują ogromną przestrzeń i pochłaniają wiele zasobów, ale lockdowny podczas pandemii COVID-19 pokazały także poważny problem nierówności w dostępie do przestrzeni mieszkalnej, światła dziennego i wentylacji. Kryzys mieszkaniowy w połączeniu ze spekulacyjnymi rynkami nieruchomości zmusił wielu ludzi do życia w lokalach lub miejscach o niskim standardzie. Sektor budowlany ma istotny wpływ na szersze środowisko oraz klimat. Musimy budować w większej zgodności z naszym naturalnym siedliskiem, lepiej niż dotąd.

4. Ukryte skutki uboczne rewolucji cyfrowej: Zielone obietnice rewolucji cyfrowej, takie jak dobroczynne skutki biura bez papieru, okazały się przesadzone. Do negatywnych konsekwencji należą rosnące zapotrzebowanie energetyczne technologii cyfrowych oraz zniszczenia i szkody powodowane przez wydobycie minerałów niezbędnych do ich produkcji.

Myśląc o zmianie, musimy brać pod uwagę trzy warstwy, które się na nią składają: niszę, instytucje i kulturę. W niszach działają pionierzy, którzy przecierają szlaki, tworzą innowacje w gospodarce. Instytucje (ustroje) to struktury polityczne, ekonomiczne i społeczne stabilizujące gospodarkę. Kultura to powszechnie podzielane wartości i światopoglądy, mające wpływ na to, co jesteśmy w stanie sobie wyobrazić i czego chcemy. Zmiany muszą wydarzyć się na wszystkich tych poziomach, a zmiana na jednym z nich często może prowadzić do zmiany w kolejnej warstwie.

Na poziomie społeczno-ekonomicznym widać tendencję technologii cyfrowych do zwiększania nierówności, a także poważne problemy z prywatnością użytkowników. Musimy wprowadzić tu nowy system operacyjny i zrestartować rewolucję cyfrową.

Te przykłady wskazują trzy filary, na których musi zostać zbudowany system gospodarczy sprawiedliwy pod względem społecznym i ekologicznym. Musimy zlikwidować struktury wyzysku, które utrwalają nierówności między krajami, płciami i klasami. Musimy zdeokratyzować gospodarkę, oddając większą władzę ekonomiczną i polityczną w ręce wielu, nie zaś garstki. Musimy stworzyć system gospodarczy niezależny od wzrostu, by umożliwić ograniczenie ilości zużywanych zasobów.

Koniec struktur wyzysku – wzywamy decydentów do:

- przekierowania przepływów finansowych z krajów, które korzystały lub korzystają najbardziej z tych niesprawiedliwych struktur, do krajów, które dotąd były pokrzywdzone czy defaworyzowane;
- umożliwienia bardziej sprawiedliwego handlu i związanych z nim systemów produkcji;
- umożliwienia ludziom korzystania z prawa do mobilności.

Demokratyzacja gospodarki – wzywamy decydentów do:

- zapewnienia znacznie bardziej równego dostępu do aktywów produkcyjnych;
- zapewnienia powszechnego dostępu do niezbędnych usług i zabezpieczeń społecznych.

Demonstracja podczas szczytu klimatycznego COP 25 w Madrycie, Hiszpania, 2019 r. © Pablo Tosco / Oxfam

Mniejsze zużycie surowców i uniezależnienie się od potrzeby ciągłego wzrostu – wzywamy decydentów do:

- zmiany politycznego sposobu myślenia – odejścia od stałego zwiększania produktu krajowego brutto (PKB) i handlu globalnego na rzecz skupienia się bezpośrednio na celu, jakim jest dobrostan w granicach planetarnych;
- podejścia do handlu nie z perspektywy obsesji wzrostu, lecz realizacji potencjału handlu i biznesu we wspieraniu transformacji ku gospodarce dobrostanu.

Te propozycje zmian są ze swej istoty polityczne. Dotykają kwestii własności i uprzywilejowania, a to rzeczy, których ludzie rzadko zrzekają się dobrowolnie. Nie chodzi więc tutaj tylko o dobór właściwych argumentów czy najbardziej przekonującą analizę. Chodzi także o budowanie przeciwwagi – w sferze politycznej, w dyskursie publicznym i w codziennym życiu. Do tego potrzebne jest społeczeństwo obywatelskie, aktywiści i aktywistki, obywatelki i obywatele, którzy zbijają się wokół tej wspólnej

sprawy. Potrzebne są organizacje, które potrafią razem pracować, tworząc sojusze, a także silne ruchy społeczne, które przygotowują grunt pod zmiany, oraz ludzie, którzy się zaangażują. Zachęcamy więc do przyłączenia się do nas lub do podobnych kampanii i ruchów, które domagają się zmian potrzebnych do budowania gospodarki sprawiedliwej pod względem ekologicznym i społecznym.

Jest to streszczenie głównych argumentów i wniosków, przedstawionych szerzej w raporcie „Ku gospodarce dobrostanu. Budowanie środowiska przyjaznego dla człowieka i natury”, opublikowanym przez Oxfam Germany oraz EEB w imieniu partnerów projektu ClimateOfChange. Pełny raport, wraz z wykazem źródeł, można znaleźć na stronie: www.ekonsument.pl